

5. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago and London : The University of Chicago Press, 2003. – 276 p.

Анотація

У статті здійснено аналіз когнітивних метафор, що є підґрунтям метафоричної вербалізації ІНТЕНСИВНОСТІ як компонента концепту БАЖАННЯ в сучасних англійських художніх творах. Визначено метафоричні кореляції та когнітивні зв'язки між сферою-метою БАЖАННЯ та сферами-джерелами, у термінах яких концептуалізується інтенсивність бажання.

Ключові слова: концепт, когнітивна метафора, метафорична кореляція / мапування, лінгвокогнітивні операції розширення, специфікації й комбінування.

Аннотация

В статье осуществлен анализ когнитивных метафор, которые лежат в основе метафорической вербализации ИНТЕНСИВНОСТИ как компонента концепта ЖЕЛАНИЕ в современных художественных произведениях. Установлены метафорические корреляции и когнитивные связи между сферой-целью ЖЕЛАНИЕ и сферами-источниками, в терминах которых концептуализируется интенсивность желания.

Ключевые слова: концепт, когнитивная метафора, метафорическая корреляция / картирование, лингвокогнитивные операции расширения, спецификации и комбинирования.

Summary

The article presents the study of the cognitive metaphors that underlie metaphorical verbalization of INTENSITY as an element of the concept DESIRE in modern English and American fiction. It highlights the metaphorical correspondences and cognitive links between the target domain DESIRE and source domains in terms of which the intensity of desire is understood.

Keywords: concept, cognitive metaphor, metaphorical correspondence / mapping, lingual and cognitive mechanisms of extension, elaboration and combining.

УДК 811.131.1:159.942

Сем'янків Н. В.,
аспірантка,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Інтерес до вивчення концептуальної сфери емоцій підвищився з розвитком когнітивної лінгвістики та антропоцентричної парадигми до вивчення мовних явищ. Поставивши в основу дослідження мови людини та її когнітивний світ, виникла проблема категоризації її емоцій, як найбільш актуальних проявів та реакцій особистості на зовнішній світ. Особливістю лінгвістичної репрезентації емоцій в мові є їх концептуалізація, адже емоції характеризуються позитивністю та негативністю, швидкістю реакцій, силою впливу на свідомість людини та ін. Для сучасної науки особливо цікавою є та обставина, що емоції можуть визначати процес комунікації та відбір мовцем лексичних одиниць для вираження своєї думки або позиції. Важливості також набуває психолінгвістичні особливості прояву емоційних станів мовця, оскільки в основі будь-якої емоції

лежать психічні реакції, які відповідають механізмам виявлення різних відчуттів – радості, суму, гніву, сумнівів та ін.

Актуальність дослідження зумовлено тим, що незважаючи на універсальність емоцій як психічної категорії, їх вербалізація в мові відбувається за допомогою різних лексичних та граматичних засобів. Складність визначення спільних способів вербалізації емоцій пов'язана з відсутністю однозначного розуміння самого поняття “емоція” та їх класифікації в мові. Більшість дослідників (О. М. Ботвінко [2], Н. І. Панасенко [7] та ін.) відносять до емотивної лексики ті слова або вирази, які мають експресивне забарвлення, але не враховують семантичні особливості групування емоцій за ознакою позитивного або негативного впливу. Разом з тим, визначення концептосфери позитивних та негативних емоцій допомогло б виявити спільні лексичні засоби вербалізації цих емоцій в мові, визначити концептуальні основи вживання зазначених лексичних одиниць та оцінити емоційний стан мовця, при якому він звертається до використання певних лексичних одиниць на позначення емоцій.

Формування цілей статті. Метою проведення даного дослідження є виявлення особливостей концептуалізації негативних емоцій в італійській мові.

Аналіз основних публікацій та досліджень. Дослідженню емоцій в мові присвячено ряд робіт: І. І. Мац досліджує типологію емоцій в англійській мові та визначає способи їх вербалізації [6]; Н. В. Романова досліджує проблеми емоційної і емотивної лексики, розглядаючи її як процес і кінцевий результат номінації емоційного досвіду етносу. Автор акцентує увагу на позамовних чинниках її виникнення, створених підходах щодо їхньої диференціації [8]; Н. І. Панасенко досліджує лінгвістичні та екстралінгвістичні засоби вербалізації емоцій та почуттів в різних мовах [7]; І. В. Шаховський досліджував емоції з точки зору вербального та невербального способів вираження [11] та ін.

Негативні емоції та засоби їх категоризації в мові досліджувались в роботах таких науковців: О. Л. Бессонова досліджує особливості вербалізації концептів негативних емоцій в англійському художньому дискурсі XVIII–XXI ст. [1]; О. М. Ботвінко досліджує лексичні особливості вираження негативної емоції презирства в сучасній англійській мові [2]; Г. С. Григоренко досліджує особливості вербалізації негативних емоцій у сучасному англійському художньому дискурсі на прикладі роману Ніколаса Спаркса “Остання пісня” [3]; О. В. Трофімова досліджує сукупність негативних емоцій в метафорі як засобу утворення фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах [10] та ін.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено означену статтю. Незважаючи на велику кількість досліджень емоцій в лінгвістиці та засобів їх вербалізації, невирішеним залишається питання категоризації негативних емоцій та мовних механізмів їх актуалізації та впливу на процес комунікації. Для нашого дослідження актуальним є визначення особливостей концептуалізації негативних емоцій. На нашу думку, негативні реакції особистості є більш варіативними. Вони характеризують особливий стан

мовця, при якому він відчуває сильні душевні хвилювання, знаходиться на межі психоемоційного напруження та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кожній людині характерне емоційне світосприйняття зумовлене її психічним станом. Згідно з науковцями (С. Д. Максименко [5], В. І. Шаховський [11] та ін.) емоцію можна інтерпретувати як форму переживання організмом своєї життєдіяльності.

Негативні емоції організовані відповідно до семантичних та функціональних зв'язків, у яких вони знаходяться окремо та вживаючись у контексті. Негативні емоції представлені наступними відчуттями людини: сум, гнів, страх, роздратування, злість та ін. Це відчуття, які викликають негативну або небажану реакцію людини, призводять до підвищення тону спілкування, неадекватної реакції мовця на почуту інформацію.

Оскільки найповніше емоції досліджено в психології, ми будемо спиратися на класифікацію негативних емоцій, запропоновану американським психологом К. Ізардом [4]. Дослідник пропонує відносити до негативних емоцій наступні – *tristezza, ira, paura, disgusto, vergogna, senso di colpa*. Кожна з наведених емоцій має свої механізми виявлення в психології та лінгвістиці, що визначає особливості їх використання в мові. Розглянемо це на прикладах.

Емоція суму – *tristezza* – визначається як “*Il fatto, la condizione di essere triste, come stato d'animo e come suo riflesso esteriore*” [14]. В психології сум асоціюється з почуттям страждання, викликаним сильними негативними емоційними переживаннями. Як сильне негативне переживання сум пов'язаний з наступними почуттями *pena, depressione, sofferenza, disperazione* [5].

“*Quando invece arrivavo presto riuscivo a mangiare al ristorante dell'hotel. Una vera **tristezza**. Solo, con mezzo litro di vino rosso sfuso, nella sala insieme ad altri uomini soli come me, tutti con la testa alta verso il televisore appeso all'angolo della stanza, rosicchiando grissini in attesa della cena*” [12, 34]; “*E nemmeno ci riesco, perché sono troppo **triste** quando penso a lei. Mi manca. Mi manca in ogni cosa. Se avessi saputo che quelli erano gli ultimi giorni con lei, sarei stato più attento anche a fissare nella mia testa immagini nuove. Forse avrei fatto anche delle fotografie, ma quelle difficilmente si fanno quando si è **tristi**. Le fotografie hanno sempre il sorriso. Sono l'inizio*” [12, 16]. В наведених прикладах почуття суму вербалізовано прямим відповідником *tristezza* (іменник) та *triste* (прікметник). Крім того, варто зазначити, що сум також викликає почуття страждання, депресію тощо: “*Me ne sono andato verso casa **asciugandomi le lacrime** da codardo. Con quella reazione mi ero rivelato in quanto debole e questo mi spiaceva molto...*” [12, 76]; “*Appena l'ho detto, da una parte mi sono sentito sollevato da un peso, dall'altra **mi è venuto come da piangere***” [12, 183]. У наведених прикладах, почуття суму вербалізовано за допомогою конотативних елементів *asciugarsi le lacrime* – витирати сльози та *venire da piangere* – хотіти плакати. Похмурість та сльози є одним з проявів суму як сильного негативного відчуття, яке примушує людину переживати почуття страждання.

Емоція відрази – *disgusto* – визначається як “*sensazione sgradevole al gusto, ripugnanza fisica per cibi, bevande ecc*”. [14]. В психології відраза розуміється

як “реакція на щось суб’єктивно дуже неприємне, негативний емоційний стан, спричинюваний зіткненням (фізична взаємодія, комунікація) з об’єктами (предметами, людьми, обставинами тощо), які не відповідають ідеологічним, моральним та естетичним принципам і настановам суб’єкта” [5]. Відповідно відразу асоціюється зі зневагою людини, засудженням її якостей, презирством. Вербалізація негативної емоції відрази може відбуватися за допомогою використання прямого відповідника із значенням презирства або негативного ставлення до кого-небудь чи чого-небудь, наприклад за допомогою виразу *fare schifo*: “*Per conoscermi, allora ho deciso di andare in un negozio che lo vende tutto l’anno e mi sono comprato una pastina di marzapane a forma di banana. L’ho mangiata e ho scoperto una cosa sensazionale. Il marzapane mi faceva schifo! L’ho sputato nel sacchettino. Puah! Ci sono cose nella vita che non cambiano mai*” [12, 23]. Також емоція відрази може передаватись за допомогою конотативних лексичних одиниць, як наприклад: Наприклад: “*Senti, cretino, quella è mia figlia e ti insegno io l’educazione*” [12, 53]; “*Sei il solito egoista*” [12, 88]; “*Qualche secondo di silenzio. Sempre guardandomi negli occhi. Sei pazzesco. Cosa? Fai sempre così. Ogni volta che cerco di costruire qualcosa tu torni e distruggi tutto quello che faticosamente ero riuscita a mettere insieme. Ogni volta mi fai a pezzi, e ogni volta che con molta fatica mi rialzo tu ritorni*” [12, 53].

Емоція гніву – *ira* – інтерпретується як “sentimento per lo più improvviso e violento, che, provocato dal comportamento di persone o da fatti, circostanze, avvenimenti, tende a sfogarsi con parole concitate, talvolta con offese, con atti di rabbia e di risentimento, con una punizione eccessiva o con la vendetta, contro chi, volontariamente o involontariamente, lo ha provocato”. [14]. В психології гнів сприймається як “емоційний стан, негативний за знаком, зазвичай, виявляється у формі афекту. На відміну від страждання, гнів має стенічний характер (тобто викликає піднесення, хоч і короткочасне, життєвих сил). Причинами гніву є відчуття фізичної або психологічної перешкоди на шляху до мети. Це можуть бути фізичні перешкоди, правила, закони або ж особиста безпорадність. Якщо перешкоди незначні й невизначені, безпосередня реакція може в гніві не виражатися. Однак, якщо певний бар’єр справді заважає досягненню бажаної мети, гнів рано чи пізно обов’язково виникне. Інші причини гніву полягають в особистій образі” [5]. Емоція гніву може виражатись лексемою *rabbia*, що прямо вказує на емоційний стан людини, при якому вона відчуває сильну злість, образу по відношенню до іншої людини, наприклад: “*Luca non solo aveva dato il mio nome, l’indirizzo e il numero di telefono, ma aveva anche inventato quella storia idiota che aveva fatto entrare in scena le famiglie. Me lo sarei mangiato dal nervoso e dalla rabbia che mi era venut*” [12, 44].

Емоція гніву асоціативно може бути пов’язана з почуттям:

– крайньої люті: “*Ero sempre più incazzato. Dentro di me si stava caricando una bomba a orologeria*” [13, 101];

– ненависті: “*Mio padre è sempre stato il mio mal di pancia. Per questo ho iniziato ad amarlo veramente solo dopo che sono riuscito a vomitare tutta la mia rabbia, il mio odio e il mio dolore, visto che molte di queste sensazioni portavano il suo nome*” [13, 101];

– божевілля: “A quindici anni, poi, ho cominciato a divorare libri **come un pazzo**” [13, 44]; “Quando sono andato a vivere da solo i primi giorni **impazzivo**. La prima sera che ho cenato solo, a un certo punto ho iniziato a telefonare a tutti che conoscevo” [13, 43].

Також почуття гніву може виражатись за допомогою слів, які носять образливу конотацію: “Scendi, **stronzo**, o salgo io a prenderti” [12, 124]; “Senti, **cretino**, quella è mia figlia e ti insegno io l'educazione, coglione!” [12, 164].

Емоція страху – *paura* – означає “stato emotivo di chi si sente insicuro, smarrito e sim., di fronte a un pericolo reale o immaginario” [14]. В психології страх визначається як “негативний емоційний стан, що виникає при одержанні суб'єктом інформації про можливе заподіяння шкоди його життєвому благополуччю, про реальну або уявну загрозу. Страх рано чи пізно переживають усі люди. Пов'язані з ним переживання легко відтворюються і можуть прориватися у свідомість у снах. Страх є найнебезпечнішою з усіх емоцій. При слабкій і середній інтенсивності він часто **взаємодіє з позитивними і негативними емоціями**. Інтенсивний страх призводить навіть до смерті” [5]. Основним засобом вираження емоції страху виступає лексема *paura*: “Addirittura certe notti mi capitava di svegliarmi agitato e non riuscire più a riaddormentarmi. **Avevo paura. Avevo paura, ma non sapevo di cosa. Semplicemente provavo una sensazione di paura senza conoscerne il motivo. Mi sentivo angosciato, pieno di ansie e mi ritrovavo sveglio**” [13, 60]. Разом з тим почуття страху може бути викликане:

– розуміння вчиненої помилки: “Quanto **avevo sbagliato** con lei. Vorrei quasi approfittare di queste righe per chiederle scusa. Visto che non l'ho più vista da quando mi ha tolto per sempre il saluto” [12, 94];

– стражданням: “Queste sensazioni di paura mi venivano anche di giorno, ma la notte... la notte mi schiacciavano la faccia contro il muro, e mi sembrava di essere preso in ostaggio. Speravo che la luce del mattino arrivasse a pagare il riscatto per liberarmi. **Stavo male**. Cominciavo a pensare che probabilmente mi stava per succedere qualcosa di brutto, un incidente, una disgrazia. Pensavo al resto della vita su una sedia a rotelle, oppure immaginavo di diventare cieco, o di perdere i genitori. Avevo paura di morire” [12, 191];

– переляком, що відображається у зовнішньому вигляді: “Il signore con i baffi ha detto alla mia: “Guardi, signora, non si preoccupi, non è niente di grave. L'ho fatta venire fino a qua perché non si tratta di una semplice ragazzata, per la quale non l'avrei nemmeno disturbata, ma per il fatto che dietro questo furto c'è un'organizzazione più ampia. Il ragazzo” indicando Luca “ci ha confessato che hanno rubato questa merce perché devono consegnarla a un gruppo di persone che si trovano nel centro della città vecchia, altrimenti vengono picchiati e maltrattati”. Gli **occhi** di mia madre **si sono spalancati**, ha cominciato a tremare” [12, 144].

Емоція сорому – *vergogna* – розуміється як “Sentimento più o meno profondo di turbamento e di disagio suscitato dalla coscienza o dal timore della riprovazione e della condanna (morale o sociale) di altri per un'azione, un comportamento o una situazione, che siano o possano essere oggetto di un giudizio sfavorevole, di disprezzo o di discredito” [14]. В психології сором визначається як “негативний стан, що виражається

в усвідомленні невідповідності особистих думок, вчинків і зовнішності не тільки очікуванням тих, хто навколо, а й особистим уявленням про поведінку і зовнішність” [5]. Вербалізація емоції сорому реалізується за допомогою лексичного відповідника *vergogna* – “*Avevo dentro una carica enorme, ma anche una sensazione di vergogna. Mi vergognavo di quella mia sensazione, perché mi sembrava di essere ridicolo*” [12, 181];

Також сором нерідко асоціюється з

– невпевненістю: “*Dopo quel primo fallimento ero terrorizzato, confuso, più insicuro di prima*” [12, 124];

– почуттям провини: “*Nel periodo in cui non sapevo come riempire il tempo, provavo anche un fortissimo **sensò di colpa**. Non lavorare tanto le prime volte mi metteva a disagio*” [12, 181];

– помилкою: “*Non ti do nessuna colpa, Lorenzo, tu sei così. **Sono io che ho sbagliato**. Che vergogna, mi sono sbagliato*” [12, 139];

– ганьбою (як правило зумовлена соціальним осудженням): “*Ho confessato che la cucina cinese non mi era mai piaciuta e che il fritto non lo digerivo. **Rideva, rideva, rideva. Mi ha detto che ero uno stupido** e che quando era salita in macchina aveva sentito una strana aria, ma non mi aveva chiesto nulla*” [13, 132].

Емоція провини – *sensò di colpa* – визначається як “il rimordere della coscienza, la consapevolezza tormentosa di aver fatto del male” [14]. В психології почуття провини пов’язане з усвідомленням людиною своїх вчинків та їх наслідків [5]. Вербалізація негативної емоції провини в мові відбувається за допомогою виразів *sentirsi in colpa/ provare sensò di colpa*: “*Nel periodo in cui non sapevo come riempire il tempo, **provavo** anche un fortissimo **sensò di colpa**” [12, 132]; “*Quando me ne sono accorto, lui mi ha fatto promettere che non lo avrei detto a nessuno e adesso invece lo dico. Poi però **mi sono sentito in colpa** per non aver mantenuto la parola data*” [12, 132].*

Також емоція провини може актуалізуватися в мові за допомогою таких лексичних засобів, які вказують на:

– вину: “*E l’ho persa. L’ho persa per colpa mia*” [13, 51];

– докір: “*Sei tu che ti sbagli*” [13, 35].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що негативні емоції вербалізуються в мові. Засобами репрезентації емоцій служать лексичні одиниці, як мають пряме значення відповідної емоції. Також емоції вербалізуються в мові за допомогою лексичних одиниць, які характеризуються певними конотаціями. Концептосферу негативних емоцій складають наступні *tristezza, ira, paura, disgusto, vergogna, sensò di colpa*. В мові вони реалізується за допомогою прямих відповідників на позначення емоцій та лексичними одиницями з негативними конотаціями.

Подальший інтерес для дослідження представляє дослідження лексичних та граматичних засобів вираження негативних емоцій в мові.

Література

1. Бессонова О. Л. Еволюція засобів вербалізації концептів негативних емоцій в англomовному художньому дискурсі XVIII–XXI ст. / О. Л. Бессонова // Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Сер.: Філологія. – 2014. – № 10. – Т. 1. – С. 109–113.

2. Ботвінко О. М. Лексичні засоби вираження презирства в сучасній англійській мові / О. М. Ботвінко // Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2011. – Вип. 3 (Ч. 2). – С. 14–16.
3. Григоренко Г. С. Особливості вербалізації негативних емоцій у сучасному англійському художньому дискурсі (на прикладі роману Ніколаса Спаркса “Остання пісня”) / Г. С. Григоренко // Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації : [зб. наук. пр.] / [за заг. ред. В. В. Жуковської, О. А. Черниш]. – 2014. – Вип. 1. – С. 223–229.
4. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб. : Изд-во “Питер”, 1999. – 464 с.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія : [навч. посіб.] / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
6. Мац І. І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови) / І. І. Мац // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2003. – № 11. – С. 181–183.
7. Панасенко Н. И. Лингвистические и экстралингвистические способы выражения чувств и эмоций в разноструктурных языках / Н. И. Панасенко // *Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання.* – Донецьк : ДонНУ, 2006. – Т. 6. – № 1 (16). – С. 89–108.
8. Романова Н. В. Проблема емоційної і емотивної лексики / Н. В. Романова // Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2011. – Вип. 3 (Ч. 2). – С. 174–178.
9. Скрипченко О. В. Загальна психологія / Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. – К. : Либідь, 2005. – 464 с.
10. Трофімова О. В. Тілесна метафора як механізм утворення фразеологічних одиниць на позначення негативних емоцій в англійській та українській мовах / О. В. Трофімова // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка. – 2011. – Вип. 57. – С. 174–178.
11. Шаховский В. И. О лингвистике эмоций / В. И. Шаховский // *Язык и эмоции.* – Волгоград : Перемена. – 1995. – С. 3–15.
12. Fabio Volo. È una vita che ti aspetto [Electronic resource] / Fabio Volo. – Mode od acces : <http://www.via-italia.pl/wp-content/uploads/2014/10/E-una-vita-che-ti-aspetto-Fabio-Volo.pdf>.
13. Fabio Volo, Il tempo che vorrei [Electronic resource] / Fabio Volo. – Mode od acces : [http://www.ceruttieurio.it/files/pdf_upload/categories/31/Fabio Volo-iltempochevorrei.pdf](http://www.ceruttieurio.it/files/pdf_upload/categories/31/Fabio-Volo-iltempochevorrei.pdf).
14. Treccani, L'enciclopedia italiana [Electronic resource]. – Mode od acces : <http://www.treccani.it/>.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню негативних емоцій в італійській мові. Автором досліджено та систематизовано поняття емоцій в науковій картині світу. Визначено види негативних емоцій в італійській мові. Розкрито психологічні механізми виникнення та характеристики негативних емоцій як засобу психоемоційного впливу на свідомість комуніканта. Проаналізовано особливості вербалізації негативних емоцій на матеріалі художнього тексту.

Ключові слова: емоція, негативні емоції, психіка, комунікант, італійська мова.

Аннотация

Статья посвящена исследованию негативных эмоций в итальянском языке. Автором исследовано и систематизировано понятие эмоций в научной картине мира. Определены виды негативных эмоций в итальянском языке. Раскрыты психологические механизмы возникновения и характеристики негативных эмоций как средства психоэмоционального влияния на сознание коммуниканта. Проанализированы особенности вербализации негативных эмоций на материале художественного текста.

Ключевые слова: эмоция, негативные эмоции, психика, коммуникант, итальянский язык.

Summary

The article is devoted to the study of negative emotions in Italian language. The author studied and systematized the notion of emotion in the scientific picture of the world. The types of negative emotions in Italian language were determined. The psychological mechanisms of appearance and characteristics of negative emotions in as the means of psychological and emotional effect of the communicant consciousness were revealed. The peculiarities of verbalization of negative emotions on the material of fiction text were analyzed.

Keywords: emotion, negative emotion, psyche, communicant, Italian language.